

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Asia: VNS 3/2026 vp

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027–2030

Julkisen talouden vahvistamistavoite ei ole toteutunut riittävällä tavalla kulu-neella hallituskaudella. Vaikka valtiontaloutta on sopeutettu, on sen ohella li-sätty tiheään tahtiin menoja ja investointeja. Myös työn ja yritysten verotusta on kevennetty.

Valtion ja paikallishallinnon (kunnat ja hyvinvointialueet) yhteenlaskettu rahoi-tusasma eli nettoluotonanto oli viime vuonna lähes 12 miljardia euroa alijäämäi-nen. Kehyskaudella alijäämä on kasvamassa lähelle 19 miljardia euroa ja julkinen velka 100 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Kehyskaudella kuntien talouspaineita lisäävät palkkaratkaisut, korkeat työttö-myysetuusvastuut, valtionosuusleikkaukset sekä moninaiset investointitar-peet. Kehitysarvion mukaan kuntatalouden tilanne on vaikeimmillaan vuosina 2026 ja 2027. Sen jälkeen kuntien tilannetta helpottavat valtionosuuksien määrä-aikaisten sote-leikkausten päättymisen ja henkilöstökulujen kasvun taittumi-nen. Kuntien taloudellinen eriytyminen kuitenkin jatkuu. Valtiovarainministeriön painelaskelman mukaan taloudelliset ongelmat ovat suurimmillaan 100 000–300 000 asukkaan ja pienimmillään 5 000–10 000 asukkaan kuntakokoryhmässä.

Hallitusohjelmaan sisältyvät keskeiset isot uudistukset - kuntien rahoitusjärjes-telmän uudistus, kiinteistöverouudistus ja kuntien taloudellista tilannetta hel-pottava norminpurku - eivät ole edenneet tällä hallituskaudella toivotulla tavalla. Valtionosuusuudistuksen kaaduttua kunnan sotehistoria sekä sote-poikkileik-kausvuosien taloudellinen asema määrittävät kunnan valtionosuutta ja veropro-senttia edelleen.

Hallitus leikkaa koulutuksesta ja työllisyydestä

Keskimäärin noin 85 prosenttia kuntien käyttötalouden tuloista muodostuu kun-nan omista verotuloista ja toimintatuotoista. Valtionosuudet riittävät

rahoittamaan enää vajaat 20 prosenttia kuntien peruspalvelujen menoista, kun osuus vielä kymmenen vuotta sitten oli lähes 30 prosenttia.

Kuntien valtionosuuksia on leikattu kuluvalle hallituskaudella toistuvasti ja asteittain kasvavilla päätöksillä. Yhden prosenttiyksikön indeksileikkauksen ohella valtionosuuksia on leikattu lisäksi 75 miljoonalla eurolla vuonna 2026 ja 60 miljoonalla eurolla vuonna 2027. Valtionosuuksia on leikattu myös norminpurun varjolla, minkä lisäksi valtionavustuksia kuten kotoutumiskorvauksia on supistettu.

Leikkaukset kuntien valtionrahoitukseen ei kohenna koko julkisen talouden velkasuhdetta. Leikkaukset vahvistavat valtiontaloutta, vastaavasti heikentäen kuntataloutta. Tuloleikkaukset kunnissa johtavat veronkorotuksiin, lisävelanottoon tai kuntien palvelujen, lähinnä sivistystoimen ja työllisyyspalvelujen, leikkauksiin. Sivistystoimen osuus kuntien kustannuksista on noin kolme neljäsosaa.

Valtion toimenpiteiden yhteisvaikutus heikentää kuntataloutta

Julkisen talouden suunnitelman mukaan Orpon hallituksen päätökset vahvistavat kuntataloutta noin 100 miljoonalla eurolla. Merkittävin yksittäinen kuntataloutta vahvistava hallituksen toimenpide on 277 miljoonan euron valtionosuuslisäys vuonna 2025 sote-siirtolaskelman vaikutusten lieventämiseksi.

Valtaosa julkisen talouden suunnitelman kuntalinjauksista olettaa kuntien menojen ja tulojen lisääntyvän päätöksen seurauksena yhtä paljon. Käytännössä harva päätös on kuitenkaan kuntatalouden, tai edes yksittäisen kunnan, kannalta neutraali. Räikein esimerkki kuntien kustannuksia paisuttaneista, mutta kuntatalouden kannalta neutraaliksi oletetusta uudistuksesta on TE-palvelu-uudistus, joka siirtyi kuntiin vuoden 2025 alussa yhteensä noin 240 miljoonaa euroa aliresursoituna. Marinin hallituksen päättämän, mutta Orpon hallituskaudella toteutuneen TE-palvelu-uudistuksen talousvaikutusta ei huomioida julkisen talouden suunnitelman kuntavaikutuksissa lainkaan. TE-uudistus huomioiden valtion toimenpiteiden vaikutus kuntiin painuukin miinukselle vuosina 2025–2027.

Kuntien etuuskuluista yli 80 prosenttia tulee pitkäaikaistyöttömistä

Heikon työllisyystilanteen pitkittyessä, kuntien työttömyysetuuskuluista jo yli 80 prosenttia syntyy yli 400 päivää työttömänä olleista eli pitkäaikaistyöttömistä. Työmarkkinat avautuvat muutoshetkellä ensin lyhyen aikaa työttömänä olleille, jonka seurauksena työttömyysturvan kuntaosuus tulee pysymään korkeana ainakin kuluvan vuoden ajan mutta todennäköisesti pidempäänkin. Jotkin yksittäiset kunnat ovat alkaneet etsiä keinoja pitkäaikaistyöttömien ohjaamiseksi eläkkeelle, jotta etuuskuluja saataisiin vähennettyä. Pitkäaikaistyöttömien työllisyysseteli tuo helpotusta tilanteeseen, mutta sen lisäksi tarvittaisiin isompia toimia esimerkiksi arviointia hyvinvointialueiden roolista ja kannustimista osana työllisyyden hoitoa.

Huomioita työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalta

Julkisen talouden ohjelmassa todetaan, että heikko suhdannetilanne on vaikeuttanut velkasuhteen vakauttamista ja viivästyttänyt toimeenpantujen rakennepoliittisten työllisyystoimenpiteiden työllisyyttä ja julkista taloutta vahvistavaa vaikutusta.

Työmarkkinoiden keskeisenä ongelmana ei tällä hetkellä ole työvoiman tarjonta, vaan suhdannetilanteesta johtuva heikko työvoiman kysyntä. Siksi tarjontaa lisäävät toimet eivät todennäköisesti pikaisella aikataululla vahvista työllisyyttä. Työllisyyden merkittävä vahvistuminen edellyttäisi suhdanteen paranemista. Julkisen talouden heikko tila kuitenkin rajoittaa merkittävästi liikkumavaraa, epävarmuus vaimentaa kysyntää ja kevyempi finanssipolitiikka kasvattaa myöhempiä sopeutustarvetta.

Erilaisin tukitoimin voidaan kuitenkin lyhentää työttömyysjaksoja ja nopeuttaa henkilöiden työllistymistä samalla kun se pienentää syrjäytymisen riskiä. Työttömyysjaksojen minimointi on keskeistä myös työvoiman tarjonnan vahvistamisen näkökulmasta.

Kevään 2026 kehysriihessä hallitus päätti uusista toimista kasvun ja työllisyyden tukemiseksi. Hallitus mm. parantaa yrittäjyyden edellytyksiä uudistamalla yrittäjien eläkejärjestelmää, lisää kasvuyritysten mahdollisuuksia houkutella ja sitouttaa osaavaa työvoimaa, toteuttaa erityisesti nuoriin ja pitkäaikaistyöttömiin kohdennettuja työllisyystoimia sekä vauhdittaa rakennusalan nousua mm. määräaikaisella energiaremontteihin kannustavalla valtiontukiohjelmalla. Taloudellista toimeliaisuutta pyritään lisäämään myös mm. korottamalla määräaikaisesti kotitalousvähennystä.

Palkkatuki houkuttelevammaksi ja vaikuttavammaksi

Alkaneiden palkkatukijaksojen määrä on sen hyvistä vaikutuksista huolimatta romahtanut ja yksi syy siihen on palkkatuen määräajat. 5 ja 10 kuukauden määräajat ovat tiukkaan säänneltyjä ja joillekin työnhakijoille ne ovat liian pitkät ja toisille liian lyhyet osaamisen kasvattamiseen ja työnhakijan aseman vakiinnuttamiseen työmarkkinoilla. **Kuntaliitto ehdottaa, että määräajat poistetaan ja työvoimaviranomainen määrittelee palkkatuen keston.** Työssäoloehto kertyy maksetun palkan ja tehdyn työn perusteella ja se koetaan laajalti oikeudenmukaiseksi. **Kuntaliitto esittää myös työssäoloehdon palauttamista palkkatuettuun työsuhteeseen ja nostamista myös palkkatuetussa työssä 100 %:iin.** Muutos tekisi työntekijöistä samanarvoisia mahdollisen työttömyyden edessä ja vaikuttaisi positiivisesti työnhakijoiden halukkuuteen ottaa työtä vastaan.

Kuntien etuusmaksut investoinniksi työllisyyttä edistäviin ja osaa- mista vahvistaviin toimiin

Tähän mennessä toteutettujen työllisyystoimien arvioitu pitkän aikavälin rakenteellinen vaikutus ylittää tavoitellun tason, mutta heikko suhdannetilanne viivästyttää työllisyystoimien julkista taloutta vahvistavan vaikutuksen tämän hallituskauden jälkeiseen aikaan.

Kannustavassa rahoitusmallissa aktivointi ei katkaise kunnan maksuvastuuta, ja etuuskulujen noustua ennätyskorkealle, tulisi asiaa arvioida joiltakin osin uudelleen. Marraskuussa 2025 julkaistussa työ- ja elinkeinoministeriön työmarkkinaennusteessa todettiin, että pitkäaikaistyöttömyys jatkaa kasvuaan vuonna 2026 ja kääntyisi laskuun vasta vuoden 2027 loppupuolella. Suomessa olisi tällöin ennusteen mukaan pitkäaikaistyöttömänä peräti 142 000 henkilöä. On tärkeää pitää työttömät työnhakijat työkykyisinä ja kasvattaa heidän osaamistaan, jotta suhdanteiden kääntyessä positiivisempaan suuntaan heillä olisi nopeasti mahdollisuus palata takaisin työmarkkinoille.

Korkean työttömyyden aikana opiskelu on työnhakijoille tärkeää, sillä osaamisen päivittäminen tai kokonaan uuden ammatin hankkiminen auttavat työllistymään. Opiskelu työttömyyden aikana on hyvä tapa kääntää vaikea tilanne mahdollisuudeksi, kun koulutus suuntaa kasvaville aloille tai osaamista päivitetään vastaamaan nykypäivän vaatimuksia. Opiskelu on työnhaun ohella parasta mahdollista työttömyysajan käyttöä.

Kuntaliitto esittää pitkäaikaistyöttömien määrän jatkaessa kasvuaan, että työttömillä olisi määräraikaisesti mahdollisuus opiskella tutkintoon ja/tai tutkinnon osiin johtavia opintoja työttömyysetuudella siten, että opiskelun ajalta työttömyysetuudesta vastaisi valtio. Työvoimakoulutus ja omaehtoinen koulutus työttömyysetuudella ovat tähän toimivimpia välineitä, joiden käyttöä tulisi merkittävästi laajentaa etuuskulujen rahoitusvastuisiin tehtävällä määräraikaisella, esimerkiksi vuoden 2028 loppuun voimassa olevalla muutoksella. Se tukisi pitkään työmarkkinoilta poissa olleiden mahdollisuuksia työllistyä ja varmistaisi Suomelle osaavaa, koulutettua työvoimaa, jota talouden kasvu ja kiristynyt kansainvälinen kilpailu edellyttävät.

Työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävien määrä kasvaa – palvelujärjestelmään tarvitaan uusi ratkaisu

Työnhakijoina on suuri joukko ihmisiä, jotka eivät nykyisten palveluiden avulla ole siirtyneet työmarkkinoille. Viimeisimmät lakiuudistukset ja -ehdotukset tulevat vielä lisäämään niiden asiakkaiden määrää, joita työvoimaviranomaiset eivät nykyisillä järjestämislain mukaisilla palveluilla kykene auttamaan. Asian ratkaisemiseksi tarvitaan nykyisten palvelujen sääntelyn väljentämisen lisäksi kokonaan uudenlainen lähestymistapa.

Riskiryhmään kuuluvia ovat esimerkiksi aiemmin toimeentulotukea tulottomina saaneet, vieraskieliset, perusasteen varassa olevat, osatyökykyiset työnhakijat eli henkilöt, joilla on jonkinlainen toimintakyvyn rajoite tai nuoret aikuiset, jotka eivät saa riittävää tukea elämäntilanteeseensa. Myös digitaalisten palveluiden yleistyminen voi jättää iäkkäämpiä ihmisiä palvelujen ulkopuolelle. Digitaaliset palvelut tai liian tiukat kriteerit eivät saisi johtaa siihen, että kaikkein eniten tukea tarvitsevat saavat sitä vähiten. Mitä monimutkaisempi työnhakijan tilanne on, sitä helpommin hän voi pudota kokonaan palvelujen ulkopuolelle. Pitkäaikaistyöttömien ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien kohdalla "ei-kenenkään-asiakkuus" on usein kaikkein konkreettisinta. Kun työttömyys venyy, on vaarana, että tilanne muuttuu pelkästä työhausta monimutkaiseksi vyyhdiksi, jossa työkyky, sosiaaliset suhteet ja talous kietoutuvat yhteen.

Kuntien vastuulla olevien työllisyyspalvelujen järjestäminen ja työkyvyn tukeminen vaativat usein myös sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalvelujen saumatonta saatavuutta. Nämä palvelut ovat nykyisin hyvinvointialueiden vastuulla. ***Hyvinvointialueilla tulisi olla kuntien tavoin yhteisten asiakkaiden osalta kannustavaa rahoitusvastuuta sekä työttömyysturvasta että toimeentulotuesta.***

Vaikka hallitus tavoittelee palveluiden parempaa kohdentumista, voi osa toimista joissain tapauksissa jopa lisätä väliinpuotoamisriskiä pienituloisimmilla ryhmillä. On tärkeää edistää palvelujen ulkopuolelle jäävien työnhakijoiden asemaa niin, että työllisyys- ja sosiaalipalvelut toimisivat saumattomammin yhdessä. Tavoitteena on, ettei kukaan putoaisi eri viranomaisten vastuualueiden väliin. Ratkaiseva kysymys pitkäaikaistyöttömien ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien kohdalla on usein se, tunnistetaanko heidän todellinen palvelutarpeensa riittävän ajoissa, vai annetaanko tilanteen kroonistua vuosia ennen monialaisen tuen alkamista.

Kuntaliitto esittää selvityksen tekemistä siitä, mikä on palveluiden väliin pudonneiden ja nykyisistä palveluista hyötymättömien asiakkaiden todellinen määrä. Samassa selvityksessä olisi tarkoituksenmukaista tunnistaa myös palvelukatveet ja selvityksen pohjalta tulisi tehdä ratkaisuehdotuksia.

SUOMEN KUNTALIITTO

Erja Lindberg
kehittämispäällikkö

Mikko Mehtonen
kehittämispäällikkö